

SEKSUELLE OVERGREB

Mimi Strange

Artiklen har flere foci, hvoraf de to vigtigste er betydningen af at finde og behandle børn, som udlever egne overgrebs erfaringer ved at krænke andre børn seksuelt og betydningen af at behandle voksne som krænker børn og gøre dette i en integreret og integrerende setting, så vidt muligt. Det er essentielt da de fleste børn, som udsættes for seksuelle overgreb, krænkes af voksne som de har tilknytning til. Vigtigheden af at kunne fastholde såvel offer- som krænker aspekter diskuteres, og betydningen af at kunne se det kontinuum offer-krænker udgør som et JANUS-hoved. Endelig berøres betydningen af tværfagligt og tværsektorielt samarbejde i sager med seksuelle overgreb mod børn, samt små børns status i forhold til retssystemet.

Det globale niveau

I en psykologisk forståelse af seksuelle overgreb mod børn ligger mange faktorer indlejret af såvel normativ, moralsk, kulturel, antropologisk, samfundsmæssig som politisk art.

Seksuelle overgreb mod børn er et globalt problem og de måder hvorpå man forstår problemet og ikke mindst de måder hvorpå man griber ind eller netop ikke griber ind, hænger uløseligt sammen med den samfundsmæssige ramme de sker indenfor.

Graden af rigdom/fattigdom, graden af andre alvorlige omsorgssvigt mod børn (fx. børnearbejde, børneprostitution), overtrædelser af menneskerettigheder generelt, graden og arten af religiøsitet, holdninger til seksualitet, særlig tabuisering af samme, strafferammer for forbrydelser etc. afspejler sig i de måder man behandler ofre og straffer krænkere.

Det specifikke samfundsniveau: Seksuelle overgreb og modernitet

Seksuelle overgreb og måder de sker på er indlejret i samfundsstrukturen og ændrer sig med den samfundsmæssige udvikling.

Ser vi på den vestlige verden har den kontekst seksuelle overgreb er indlejret i, ændret sig radikalt med samfundsudviklingen. Psykolog Libby Arcel skrev (i foråret 1999):

»... de pædofile (er) ikke kun de grimme mænd på gaden længere, men er rykket tættere på børnene i deres normale miljøer. Ulven er ikke længere i skoven, men er flyttet hjem til Rødhætte. Generelle samfundsmæssige udviklinger de sidste 30 år har givet de pædofile større spillerum. Holdningsændringer m.h.t. at mænd skal og kan deltage på lige fod med kvinder i barnets liv og praktiske pleje, og at mænd kan få forældremyndighed. Ønsket om at gøre daginstitutionerne mindre kvindedominerede. De mange skilsmisser og stedfædrenes nærhed til fremmede børn. Normforandringer som »normaliserer« de fleste seksuelle afvigelser. Større åbenhed overfor børns seksualitet og accepten af unges tidligere seksuelle debut. Alle hver for sig positive og ønskede udviklinger, men som har givet de pædofile flere muligheder for misbrug. Samfundets og forældres opmærksomhed skal nu ikke alene gælde den grimme mand på gaden, men også den hjælpsomme mand i hjemmet, i skolen, på daginstitutionen.«

Hertil kommer så seksuelle overgreb fra kvinder, som vi ikke kender omfanget af, om en evt. øget forekomst af kvindlige krænkere hænger sammen med ændrede kønsroller, som en af forklaringerne, ligger endnu hen i det uviste.

Ulven er i den grad flyttet hjem til Rødhætte og forne tiders »børnelokere« som vi, der nu er voksne, blev advaret imod, findes ikke længere – og vi fik iøvrigt sjældent at vide hvad de ville gøre os, hvis de fik held til fange os, udover noget »slem«.

Børn må informeres grundigere og mere præcist om seksuelle overgreb og må, om vi voksne kan lide det eller ej, informeres om at der findes voksne som vil gøre dem fortræd – og på en seksuel måde. Det sværeste for voksne er at fortælle at også voksne som børnene er tæt på, kan være grænseoverskridende.

I modernitetens tidsalder er ulven flyttet hjem til Rødhætte i flere betydninger, da den også er at finde på Internettet. Den teknologiske udvikling har givet nye muligheder også for pædofile. Børn må orienteres om at pædofile kan opsøge dem i »chatrooms« for børn og unge (som det i november måned blev vist på DR1) – og for misbrugte børn som har været udsat for seksuelle overgreb, som er blevet videooptaget, kan en væsentlig del af deres traume være ikke at vide om billederne sendes ud over nettet.

Det almen-psykologiske, det inter- og det intrapsykologiske niveau

Seksuelle overgreb mod børn indeholder mange komponenter som afspejler almenpsykologiske problemstillinger og erfaringer.

Offer-krænker problemstillingen afspejler en række psykologiske komponenter som er kendte for de fleste mennesker, på et psykologisk erfaringsmæssigt plan.

De fleste kan fra deres egen barndom reproducere erfaringer fra deres familie hvor de har følt sig som ofre overfor en mere magtfuld voksen, som optrådte krænkende overfor dem på et psykologisk plan, og omvendt har de fleste oplevet at udnytte at være i magtfuld position overfor et andet menneske/barn og optrådt krænkende.

Hertil kommer at seksuelle overgreb har et alment niveau i og med at seksualitet er en grundlæggende drift hos mennesker, og overgreb rører derfor dybt ved os.

Det forsvarsløse og udleverede barn, som vi voksne skal passe på, rører ved basale menneskelige strukturer når vi stilles ansigt til ansigt med, at den basale tillid børn er nødt til vise omverdenen, bliver svigtet.

Særligt i sager hvor der er foregået seksuelle overgreb indenfor familiens rammer, er vi i de senere år blevet mere opmærksomme på at sætte fokus på forældrenes indbyrdes relation og finder her et kontinuum af forstyrrede relationer, tilknytninger eller mangel på samme mellem de voksne som kan begrebsliggøre, at der har fundet overgreb sted i netop denne familie. Også dette rører ved almenmenneskelige forhold i de vi alle har været en del af en familie med alt hvad dette indebærer af godt og skidt i retning af erfaringer med at være udleveret til voksne som kunne bestemme over os og forme vor personlighed.

En øget forståelse af hvor betydningsfuldt det er at etablere en (integreret) behandling af både offeret, dennes familie og krænkeren er vokset frem de seneste år. De vigtigste områder, hvad angår forståelse, behandling og metodeudvikling indenfor seksuelle overgreb, har efter min mening i de seneste år været:

1. *Børn, som overgriber andre børn seksuelt.*
2. *Integreret og integrerende behandling i familier med seksuelle overgreb (dvs. hvor der er tale om intrafamiliære overgreb) og øget tilgang til behandling for extrafamiliære krænkere.*
3. *Overgreb i dag- og døgninstitutioner, såvel overgreb ml. voksen-barn som barn-barn.*
4. *Samarbejdsmodeller (multi-disciplinary approach).*
5. *Straffesystemet og (særligt) små børn.*

Børn som overgriber andre børn seksuelt

En af de vigtigste landvindinger i de seneste år har været at opdage børn som krænker andre børn.

Det er mit indtryk, at man såvel i de nordiske lande som i Europa iøvrigt er blevet opmærksom på dette. Ved den 12. europæiske konference om »Child Abuse and Neglect« i Jerusalem i oktober 99, arrangeret af ISPCAN, var det glædelig at se, hvor mange indlæg som havde dette aspekt med.

Når jeg særligt trækker dette aspekt frem skyldes det, at vi ved at krænker debuterer tidligt og ofte selv er krænkede og omsorgssvigtede, hvorfor det er essentielt at opdage børn, som udlever egne overgrebserfaringer ved at misbruge andre.

Det er centralt at kunne definere hvornår der er tale om en krænkelse, som er forskellig fra børns naturlige seksualitet/seksuelle lege. Øget viden om børns normale seksualitet er en væsentlig del af problematikken.

Vi ved meget lidt om børns naturlige seksualitet, men vi ved ihvertfald at den ikke er latent, således som Freud forestillede sig den. Den er muligvis latent i betydningen skjult for det voksne øje, men bestemt ikke i betydningen hvilende. Det er et område som kalder på yderligere viden, men vi har nogen viden som kan hjælpe os når vi skal adskille seksuelle overgreb fra seksuelle lege.

Magtrelationen mellem børnene er en vigtig faktor, fordi vi oftest ser seksuelle overgreb mellem børn, hvor et barn i en mere magtfuld position udnytter et svagere, måske yngre, barn. Graden af magtanvendelse og trusler giver ofte et fingerpeg om at der er tale om et overgreb. Hidtil har man også fremført at en aldersforskel på 5 eller mere kunne være markør på overgreb. I dag ved vi, at en sådan aldersforskel ikke nødvendigvis er en sådan markør, idet overgreb ofte finder sted også mellem jævnaldrende børn, hvis der er tale om at det ene barn i en mere magtfuld position udlever egne overgrebserfaringer.

Selvom det ved børn som krænker børn ofte er lettere at fastholde både offer og krænkerperspektivet, idet det for de fleste er indlysende at et krænkende barn også må være et offer for overgreb, så ses det alligevel ofte at kun den ene side fastholdes. Dette kan lede til det, i denne kontekst, noget retoriske spørgsmål:

Skal et barn/en ung som misbruger andre behandles som offer eller krænker? Svaret er naturligvis både og.

Har barnet eller den voksne ansvaret og hvad er forældreansvaret? Det er væsentligt at fastholde et voksen- og forældreansvar, ikke mindst i de tilfælde hvor børn, som krænker andre børn, er i den vanskelige situation at deres forældre truer med at afvise dem, hvis de indrømmer krænkelsen.

Broen fra offer til krænker

At have et øget fokus på børn som krænker andre børn giver os mulighed for dels at afværge en ny generation af krænkere, som vel er det vigtigste forebyggende tiltag vi kan foretage, og dels giver det os en øget viden om dynamikken eller »mekanismen« i udviklingen fra offer til krænker: Hvad er det for en bro man går over når man omsætter egne smertefulde overgreb i tilsvarende handlinger mod andre?

Vi har forsket i dette problem med de voksne krænkere og har ofte gjort den kliniske erfaring, at de for en stor dels vedkommende selv har været udsat for seksuelle overgreb og anden omsorgssvigt i barndommen som en del af forklaringen. Den øgede forskning i børn og unge som krænker viser konturerne af denne bro: Ved førømtalte kongres i Israel fremlagde den engelske psykolog K. Browne en undersøgelse af 80 unge misbrugere/krænkere, som kan kaste yderligere lys på denne mekanisme. Han skelner mellem to former for offergørelse:

Repeat victimisation, dvs. være udsat for overgreb fra den samme krænker flere eller mange gange og

Revictimisation, dvs. være udsat for flere forskellige krænkere og dermed flere omsorgssvigt/krænkelser.

I den omtalte undersøgelse fandt Browne at 60% af de unge krænkere havde været udsat for såvel repeat victimisation som revictimisation, dvs. fortsat misbrug fra den initiale krænker samtidig med flere krænkelser fra andre. Jo flere overgriber barnet/den unge har været udsat for, jo mere sandsynligt at barnet/den unge udvikler voldelige sider. Revictimisering fører til voldelige og/eller seksuelle krænkelser. Vi ser ikke sjældent at børn der har været udsat for overgreb er i øget risikogruppe for nye overgreb.

Bentovim (England) fremlagde i 92 de første resultater af sin europæiske undersøgelse af børn/unge som krænker, og fandt at 30-50% af alle overgreb blev begået af »adolescents«, dvs. unge krænkere, og at 30-70% af unge krænkere selv havde været udsat for overgreb, og gruppen 12-14 år var den største. Hvis de unge ikke havde været udsat for seksuelle overgreb så havde de været udsat for andre former for omsorgssvigt.

2. del af den europæiske undersøgelse (endnu upubliceret, fremlagt på ISPCAN konference 1999), hvor Bentovim i en follow up undersøgelse undersøger 284 seksuelt misbrugte drenge, som nu er over 18 år, viser følgende: Risikoen for selv at blive krænker er 12%, og for en stor dels vedkommende var der tale om, at dette skete i 6-11 års alderen, hvor der var tale om grove overgreb, ikke seksuelle lege. Hertil kom andre kriminelle handlinger, således havde 50% begået strafbare handlinger.

Ud fra denne undersøgelse ser det ud til at 1 ud af 8 seksuelt misbrugte drenge selv kommer til at misbruge andre senere i livet. Hvad angår risi-

kofaktorer og forebyggende faktorer som kan give et fingerpeg om hvem der vil komme til at misbruge og hvem der ikke vil, fandt Bentovim følgende:

De største *risikofaktorer* var:

- fysisk misbrug
- vidne til vold (hyppigt i hjemmet)
- omsorgssvigt
- afvisning fra primære omsorgspersoner
- kvindelig krænker.

De mest markante *forebyggende faktorer* var:

- god relation til en voksen
- god relation til søskende
- god relation til ven
- god relation til ikke misbrugende mand
- god relation til ikke misbrugende kvinde
- lang tid sammen med samme omsorgsperson
- år i familiepleje.

Disse faktorer understreger vigtigheden af ikke alene at behandle ofre for seksuelle overgreb, men i høj grad være opmærksom på deres generelle livssituation, ikke mindst da vi ved, at seksuelt misbrugte børn ofte også er på andre måder omsorgssvigtede.

Integreret/integrerende behandling

Den øgede indsigt i at offer-krænkerproblematikken er et *Janus-hoved*, som så tydeligt ses ved børn som krænker børn, har også stor betydning for familiebehandling i sager, hvor der er tale om intra-familiære krænkelser. Behandlingsmæssigt har det stor betydning for en helhedspræget behandlingsfilosofi, således at vi ikke kun behandler ofre for seksuelle overgreb, men i stigende grad kan yde en integreret indsats.

Når der er tale om en krænker med omsorgsfunktion/tilknytning til barnet (særligt familiær) nytter det ikke at fraspalte krænkeren, men derimod er det vigtigt at inddrage krænkeren i behandlingen på et så tidligt tidspunkt som muligt. Dette aspekt er af nyere dato – i mange år har vi behandlet ofret og dets familie (ikke-krænkende forældre), og undladt kontakt og behandling til krænkeren. Det ligner en praxis man havde i Romerriget: *Damnatio Memoriae*: Dette var en skik hvor en romersk kejser efter en dom kunne befale alt fjernet som kunne minde om den dømte person. Det er en tænkning som stadig præger, og den vigtigste vej videre er at fastholde offer-krænkerperspektivet (hvor der er krænker er der of-

fer og vice versa), særligt når krænkeren har en tilknytning til barnet, hvilket oftest er tilfældet.

Børn, der er blevet misbrugt af en af deres forældre kan ikke bruge en behandling eller en voksen som afviser den, der har krænket det. Børn holder ikke op med at elske eller være barn af forældre, selvom de omsorgssviger det, ligesom forældre ikke holder på med at være forældre til det barn de omsorgssviger. Når det lykkes at fastholde et nuanceret og helhedsorienteret behandlingssyn, hjælper vi barnet og familien bedst. Ikke mindst fordi det ikke sjældent viser sig at krænkeren i familien også og samtidig har været den primære omsorgsperson.

Dette betyder naturligvis ikke at ansvaret flyttes fra krænkeren, og en vigtig del af behandlingen er et terapeutisk styret møde mellem offer og krænker, hvor krænkeren påtager sig ansvaret for overgrebet, anerkender at det er sket og undskylder. Den største betydning ved dette første møde (efter hemmeligheden er brudt og kommet til andres kendskab) er anerkendelsen af at det er sket – det har den største betydning for barnet at få bekræftet realiteten.

Jeg har andetsteds beskrevet dette mere indgående (se Strange 1998 og 1999a og b) og skal her blot bemærke, at en væsentlig del af dynamikken i seksuelle overgreb er, at der oftest er tale om en hemmelig relation, som giver andre skader end andre traumer. Essensen af dette er at barnet, som følge af at overgrebet er hemmeligt og ofte sprogløst, kan komme i tvivl om realiteterne, tvivle på om det, det husker at have oplevet, er sket i virkeligheden. Det har stor betydning for barnet at få bekræftet realiteten, hvilket også voksne, udsat for (uopdagede) overgreb i deres barndom, kan beskrive ville have været yderst centralt for dem.

Det er essentielt i behandling af familier med seksuelle overgreb, udover tidlig kontakt med krænkeren, at være opmærksom på følgende i behandlingen af den ikke-krænkende forældre og ofret: for barnets vedkommende vil der ofte udover virkelighedsopfattelsesaspektet være mange nuancer i barnets oplevelse af såvel overgreb som betydningen af, at det er blevet afsløret. Ofte har barnet bekymringer for krænkeren, har tabsreaktioner fordi krænkeren er en betydningsfuld person i barnets liv. Hvad den ikke-krænkende forældre angår er det essentielt at have fokus på vedkommendes relation til krænkeren, som kan være præget af stor tilknytning. Ikke sjældent ser vi at den ikke-krænkende part tager kontakt (i hemmelighed) til den krænkende part, efter en fase med afvisning.

»Ved intrafamiliære og visse extrafamiliære krænkelser er vores overordnede mål med behandlingen:

- At afbøde skadevirkningerne af overgreb og tab på børnenes videre personlighedsudvikling og forebygge at børnene udvikler sig til voksne ofre eller krænkere
- at forebygge at krænkeren foretager nye overgreb
- at forebygge at den ikke-krænkende forælder reddes fra den ene

»onde« partner (krænkeren) – for at gå ud i verden og støde ind i den næste.« (Hanne Bloch Gregersen m.fl. 1999)

Behandling af krænkerere

Sideløbende med familiebehandlingen er det essentielt at krænkeren får tilbud om individuel behandling når der er tale om intrafamiliære krænkelser. På lignende vis er det centralt at extrafamiliære krænkerere har tilbud om individuel og evt gruppe-behandling, kombineret med møde offeret/ ofrene. Betydningen af et terapeutisk styret møde mellem offer og krænker som beskrevet ovenfor bør tilstræbes også med extrafamiliære krænkerere, jo større tilknytning mellem barn og krænker jo vigtigere. Det er erfaringsmæssigt sværere at etablere et sådant møde, jo fjernere krænkeren er fra barnet tilknytningsmæssigt, og dette er et område der kalder på metodeudvikling og øget samarbejde mellem de sektorer eller systemer, som er involveret i behandlingen af hhv. barn og familie og krænker.

Hvem er det så som misbruger børn?

Forskning og klinisk arbejde med voksne som forgriber sig på børn er i hastig udvikling, men fortsat er der meget vi ikke ved. Groth (1982) skelner mellem to typer af børnekrænkerere: Fixeret pædofile og regredierede krænkerere. En sådan skelnen er vigtig ikke mindst da der, måske bl. a. på baggrund af pressens store bevågenhed pt, ofte ikke skelnes mellem pædofile og andre krænkerere, når seksuelle overgreb mod børn omtales.

Hvor den fixerede pædofile antages at have sin psykoseksuelle udvikling fixeret på børn, dvs primær og eksklusiv tiltrækning til børn og dermed hele sin seksuelle orientering rettet mod dem, så antages de regredierede krænkerere at have en oprindelig seksuel udvikling og interesse primært fokuseret på jævnaldrende. De kan opleve seksuel orientering mod børn som følge af stress i forbindelse med voksenlivet – konfliktfyldte voksenrelationer, krav og ansvar som overstiger deres formåen etc.

Denne klassiske inddeling har taget udgangspunkt i mænd – vi ved i dag at også kvinder krænker børn – vi ved ikke hvor mange og vi antager at der eksisterer et stort mørketal. Om der findes kvindelige pædofile i noget større omfang er endnu uopklaret. De fleste sager som opdages hvor der er en kvindelig krænker ser ud til at ligge i den anden gruppe.

Nyere undersøgelser peger på at der eksisterer to grupper af kvindelige krænkerere: Den ene kategori er kvinder som lever isoleret med få kontakter. De er ofte mistænksomme og aggressive overfor omgivelserne. En del af dem har dokumenterede psykiske lidelser. Den anden kategori er kvinder som er uselvstændige, påvirkelige og meget afhængige af andre. De lever ofte sammen med en mand og har sammen med manden udnyttet sit barn seksuelt eller hjulper ham ved overgrebet (Fällman, 1996).

Hos bl. a. Saradjian (1996) kan man finde udførlige beskrivelser af problematikken vedr kvindelige krænkerere.

Hos Glasser (1988) skelnes der mellem primær og sekundær pædofili: Hvor den primære pædofili er integreret i den voksnes personlighed, og der er tale om en perversion hvor det benægtes at der er forskel på børn og voksne, er der ved sekundær pædofili tale om at denne er forårsaget af psykisk sygdom, fx skizofreni, eller hjerneskader eller andre sygdomsrelaterede personlighedsforandringer. Endvidere kan det i denne forbindelse være relevant at nævne krænkerere med lav IQ, som kan være i særlig risikogruppe for at begå nye overgreb, da de kan have vanskeligt ved at lære metoder til foregribe tilbagefald (relapse prevention). Når det lykkes har det god effekt på tilbagefald.

Endelig skal det nævnes at man har anvendt en typologi til beskrivelse af fire typer af overgreb

Affektiv tilnærmelse: Hvor krænkeren har en »positiv« hensigt – ikke at barnet ikke bliver gjort fortræd, men udgangspunktet er at føle en tilknytning og varmefølelser. Her ses sjældent vold, fysiske trusler og traumer, men kan ses som et misforstået forsøg på at vise kærlighed.

Panseksuel tilnærmelse: »Positiv« hensigt, tilknytning til ofret, ikke voldelig, ikke fysiske traumer og trusler, men mere forførelse og skyldinducering. Er kendetegnet ved at »alt« seksualiseres.

Aggressiv/ffjendtlig tilnærmelse: Negativ hensigt, ingen tilknytning, voldelig, fysiske traumer og trusler kan være tilstede. Barnet er objekt for krænkeren og det må antages at der er individuel psykopatologi tilstede.

Voldelig tilnærmelse – voldtægt: Hensigten er negativ, voldelig og livstruende, fysisk magtanvendelse og trusler, ofte fysiske traumer. Ude-af-kontrol raseri og barnet er uden betydning. Her er individuel psykopatologi primær (se Strange 1998).

Hvad angår den sidste gruppe, som vi heldigvis ser sjældent, finder jeg det relevant at bemærke at vi her har at gøre med en gruppe, som er egentlig voldelige kriminelle. For denne gruppes vedkommende giver det formentlig ingen mening at skelne mellem krænkelser af børn og voksne – man kan her finde overgreb på begge grupper uden særlig selektion.

De grupper vi primært forholder os til når vi taler om integreret behandling kombineret med individuel terapi er ikke de voldelige, svært psykisk syge kriminelle, men disse nævnes for fuldstændighedens skyld.

Vi ved således at motiver for at krænke og om krænkeren er fixeret pædofil eller regredieret krænker har stor betydning for recidivraten. Relationen til offeret har stor betydning, således er overgreb mod ukendt offer forbundet med øget risiko for nye overgreb. Pædofile overgribere som ikke kendte deres ofre har i undersøgelser fem gange større risiko for at begå nye overgreb end overgribere som kendte ofrene (Maletzky 1993, cit. in Høglend og Nerdrum 1999). Hvad angår denne type af overgreb har homoseksuelle pædofile dobbelt så stor recidivrate som heteroseksu-

elle pædofile. Incestovergribere har lav recidivrate – dette skyldes formentlig at vi i denne gruppe overvejende finder regredierede krænkerer og krænkerer med stor grad af tilknytning til ofret.

Der skelnes mellem to typer faktorer, når øget eller mindsket risiko for nye overgreb vurderes:

Stabile risikofaktorer: Karakteristika ved personen, offeret eller overgrebet som ikke eller i lav grad kan påvirkes. (Type overgreb, offerets køn og hvor godt offer og krænker kender hinanden).

Foranderlige/dynamiske faktorer: Kan forandre sig med tid og situation. (Krænkerens holdninger, kendskab til/viden om mønstre i overgrebene, forhold ved opfølgning efter fængsling eller behandling).

Jeg kan ikke her gå nærmere ind i de enkelte faktorer, som tegner en profil af krænkerer, men blot summarisk citere to norske forskere som fremlagde en undersøgelsesrapport om forebyggelse af nye overgreb/variable som forudsiger tilbagefaldsfrekvens hos seksualovergribere, ved ekspertkonference, under Nordisk Ministerråd, Oslo, oktober 1999, om forståelse, behandling og straf i relation til personer som begår seksuelle overgreb mod børn:

Stabile risikofaktorer: »Antal tidligere overgreb, omfanget af tidligere kriminalitet, overgreb mod ukendte, homoseksuel pædofili og ægteskabelig historie (aldrig gift) er konsistent forbundet med signifikant øget risiko for nye overgreb i fremtiden, med og/eller uden behandling. Forskningslitteraturen viser videre at social ustabilitet og rusmiddelmisbrug og muligvis overgreb i egen barndom er nok så konsistente prediktorer for nye overgreb. Personlighedsvariable målt ved psykologisk testning eller klinisk vurdering har ikke vist sig at være sikre prediktorer for nye overgreb – undtagen psykopati. Generelt set har hver enkelt af disse prediktorer en nok så beskeden forudsigelseskraft.«

Dynamiske faktorer: »De dynamiske risikofaktorer som er bedst empirisk dokumenteret er seksuelt tændingsmønster, drop out under behandling, som er forbundet med øget tilbagefaldsfrekvens, og personlig viden om relapse prevention, som har en vis forbindelse til lavere tilbagefaldsfrekvens, ihvertfald på kort sigt. De andre dynamiske faktorer som personligt ansvar, empati med offeret og sociale færdigheder har foreløbig svag empirisk dokumentation. Hyppig vedligeholdelsesbehandling hver eller hver anden måned er anbefalet, men effekten af en sådan behandling er ikke empirisk dokumenteret« (Høglend og Nerdrum 1999).

Generelt må det understreges vor viden om krænkerer og deres personlighed m. v. endnu er forholdsvis lille og at vi derfor har svært ved at forudsige hvem der vil begå nye overgreb, på baggrund af måling af diverse psykologiske funktioner, »mens målinger af tidligere overgrebsadfærd, som for eksempel antal overgreb.. og overgrebenes alvorlighed.., giver det bedste grundlag for at forudsige fremtidig adfærd« (Mossige 1997, p. 55).

De her omtalte teorier er bestemt ikke de eneste og giver på ingen måde et fyldestgørende billede.

Man er i den meste forskning om krænkere og behandling af disse optaget af den forvrængede tænkemåde hos krænkere, *særligt benægtelse som cognitiv forvrængning*.

- fysisk og psykisk benægtelse (ikke været tilstede, ikke være en sådan person)
- benægtelse af selve handlingen (var tilstede, men gjorde ikke noget)
- benægtelse af fantasier og planlægning (en væsentlig del af overgrebet er fantasier om overgreb og planlægning af dette)
- benægtelse af ansvaret for handlingen (barnet ville selv/var forførende)
- benægtelse af alvoren i adfærden (det der skete var ikke noget særligt)
- benægtelse af skyld i forhold til adfærden (det var barnet selv som ville eller selvmedlidenhed som forsvar for skyldfrihed)
- benægtelse af vanskeligheder i forbindelse med ændring af cognitive og adfærdsmæssige mønstre (selv efter mange tilfælde af overgreb over mange år ikke mene at have vanskeligheder ved ikke at recidivere)

Hertil kommer tanker og følelser om egne (overgrebs)handlinger: Hvis der ses høj grad af retfærdiggørelse er der grund til at antage at større grad af psykopatologi er tilstede end ved høj grad af skyldfølelse, som omvendt må antages at betyde lav grad af psykopatologi.

Det er interessant at så mange behandlingsmodeller for krænkere i Europa er optaget af den udprægede grad af benægtelse, som kendetegner krænkere (også i Danmark), og sammenligne dette med Grønland:

Ved den 1. konference i Grønland om seksuelle overgreb mod børn (Nuuk, nov. 1999) kunne juristen Anne Troelsen (1999) fremlægge en undersøgelse af alle anmeldte seksuelle overgreb i Grønland i perioden 1991-96 og fremlægge det resultat, at 49% af krænkere aflagde fuld tilståelse (og meget få nægtede helt).

Her er formentlig tale om en kulturel faktor af stor betydning og som måske kan love godt for behandling af krænkere i Grønland. Det vil være af stor betydning da samme undersøgelse viste at omfanget af seksuelle overgreb mod børn på Grønland er stort. (Grønlandske børn har ca. 10 gange så stor risiko for at møde en krænker).

Blandt de øvrige grønlandske krænkere, som ikke »fuldt« tilstod, var en del, som delvist tilstod og del som »ikke kunne huske noget/overgreb, fordi vedkommende havde været fuld«. Det er ud fra en dansk psykologisk tankegang nærliggende at opfatte dette som en »halv tilståelse« som giver grundlag for et videre arbejde (hvor man skal være opmærksom at fra en juridisk synsvinkel er der tale om benægtelse.) Vurdering af en

sådan udtalelses psykologiske værdi vil bl. a. ligge indlejret i den kulturelle kontekst.

Overgreb i dag- og døgninstitutioner

Som de fleste ved, havde vi i Danmark for et par år siden en større sag hvor en voksen blev dømt for seksuelle overgreb mod en række børn i en daginstitution, som gav anledning til megen mediebevågenhed. Aktuelt har en journalist skrevet en pamflet, hvor han redegører for sine overvejelser over, hvorfor disse overgreb ikke kan have fundet sted og der derfor følgelig er sket justitsmord. En del af hans »bevisførelse« består i at han, med baggrund i at nogle af de krænkede børn beskriver at der fandt overgreb sted i et legehus, i samme legehus forsøger at fremdrage sin penis, stående sammenbøjet grundet husets lave højde, og konstaterer at dette kun kan gøres med største besvær (Blædel 1999,) – og dermed skulle det være usandsynliggjort, at der kunne have fundet overgreb steder.

Det stigende antal sager, hvor der er mistanke om at en ansat i dag- eller døgninstitution misbruger børn seksuelt, som de er ansat til at passe (på), sætter fokus på, at vi mere skal tænke i, om krænkeren har en omsorgsfunktion og tilknytning til barnet, end om der er tale om intra- eller extrafamilier krænker:

Det er vigtigt at tænke i omsorgsfunktioner snarere end i familierelationer, når man medtænker samfundsudviklingen. Mere end 90% af danske børn fra 5-6 års alderen passes udenfor eget hjem, hvorfor professionelle som passer børnene får en øget omsorgsfunktion og tilknytning til børn.

»Gamle« teorier om først og fremmest moderens betydning for barnet og sekundært faderens kan ikke reflektere det moderne samfund og i særdeleshed ikke moderne børns omsorgsrelationer. 95% af danske mødre til 0-6 årige børn er tilknyttet arbejdsmarkedet (se Sommer 1997).

Overgreb i børneinstitutioner kalder først og fremmest på diskussioner af hvordan en institution skal indrettes som i størst mulig grad hæmmer mulighederne for overgreb, såvel mellem voksen-barn og mellem børn. Af de mange sager, jeg har kendskab til, hvor en voksen har været midstænkt for at have forgrebet sig seksuelt på et barn i enten daginstitution eller døgninstitution/behandlingshjem, har jeg sjældent set en sag, hvor der var tale om en velfungerende institution med en velfungerende og klar ledelse, med en god kollegial tone og tryghed til kunne drøfte hinandens måder at forholde sig på pædagogisk (eller netop ikke pædagogisk), med en høj faglig standard hvor pædagogiske diskussioner var legio, men derimod set institutioner i krise med ingen, midlertidig eller dårlig ledelse, høj udskiftningsrate blandt personalet, udbændthed,

manglende fagligt engagement og lille kendskab til det enkelte barn.

Ved overgreb mellem børn ser det ud til, at der ofte er en tendens til enten at overreagere eller underreagere: Enten slår man, fra professionel side, forældres bekymringer for deres børns (for avancerede) seksuelle leg hen ved at »slå autopiloten til« og belære forældre om at børn har en naturlig seksualitet (hvor man ved ikke at forholde sig nysgerrigt/undersøgende ikke opdager seksuelle overgreb) eller også ses ofte overreaktion ved at man fx kalder det ene barn for »krænker« og det andet for »offer« uden at have undersøgt deres subjektive oplevelser først og griber til voldsomme foranstaltninger såsom at det krænkende barn må fjernes fra institutionen øjeblikkeligt. Sådanne reaktioner opstår ikke kun i institutioner, men også i socialforvaltninger, blandt forældre m.v.

Det er et område der kalder på øget viden og formidling af denne, som beskrevet i det første afsnit om børn, som krænker andre børn.

Samarbejdsmodeller (multi-disciplinary approach)

Såvel tværfagligt som tværsektorielt samarbejde er en nødvendighed i arbejdet med sager vedr. seksuelle overgreb. Betydningen af et tæt formaliseret samarbejde mellem de professionelle grupper, som arbejder med seksuelt misbrugte børn og deres krænker, kan næppe overvurderes. Undersøgelse af seksuelle overgreb mod børn er ikke en professionel gruppes domæne, men tilhører flere grupper med forskellige arbejdsmetoder og krav der skal opfyldes. Der kan såvel være tale om en diagnostisk proces som komponent i undersøgelse af kriminelle forhold i sager hvor der indgivet politianmeldelse. Det strafferetlige system kræver objektiv, verificerbar dokumentation som kan være forskellig fra den terapeutisk optagethed af barnets subjektive oplevelse.

Mange professioner kan være indblandet: Sagsbehandlere, pædagoger, psykologer, lærere, sundhedsplejersker, læger, kriminalassistenter, advokater, dommere m. m.

Der er nødt til at være samarbejde mellem de sociale myndigheder og alle øvrige implicerede. Herudover må der etableres samarbejde mellem de øvrige parter, fx:

- samarbejde mellem den instans som får henvist barnet og dets familie til behandling og den instans som får krænkeren henvist (fx i forbindelse fængsling og/eller med behandlingsdom)
- samarbejde mellem barnets og krænkerens behandlingssted og dag/døgninstitution
- samarbejde mellem politi/anklagemyndighed og barnets behandlingssted.

Straffesystemet og (små) børn

Det er tvungende nødvendigt, at vi i Danmark ser nærmere på vores straffesystem i relation til særligt små børn. Som det ser ud nu, hvor politimyndigheden videoafhører børn under ca. 12 år, er det yderst sjældent at

små børns (under 6 år) vidneudsagn om seksuelle overgrebserfaringer fører til at der rejses sigtelse. Vi må drøfte på hvilke måder retssystemet kan indrettes mere hensigtsmæssigt i forhold til små børn. Vi ved godt at små børn har brug for trygge omgivelser, være sammen med trygge personer de kender godt for at fortælle særligt om ubehagelige oplevelser, og hvad gør vi så, når de skal afhøres? Vi anbringer dem på en ukendt politistation, i et ukendt lokale med videokamera, en fremmed afhører, kræver ofte, at deres primære omsorgsperson ikke må være til stede, og forlanger at de skal fortælle om traumatiske oplevelser med seksuelt krænkende indhold. Bagefter henlægger vi – for små børns vedkommende – oftest sagen fordi det lille barns forklaring ikke vurderes som troværdig nok. Vi taler her om børn fra 4 års alderen.

»Den ufølsomme måde man behandler børn på i retssystemet, skyldes for en stor del snarere manglende viden om (børns) udvikling end kynisme« (Garbarino).

Samfundets omsorg for at beskytte dets borgere mod forbrydelser, og mod uretmæssige anklager, bliver alt for ofte vendt til et overgreb på barnet, måske p.g.a. manglende viden om børns psykologi. En væsentlig pointe er hvordan man vurderer små børns troværdig som vidner, vurderer deres evne til erindre, deres særlige hukommelsesmåde etc. Jeg kan ikke her skitsere dette nærmere men henvise til artikel hvor jeg mere indgående beskriver dette (Strange 1999c)

Her skal jeg blot bemærke at en central landvinding indenfor traume-forskning har været videnskabelig dokumentation vedr. traumatiske erindringer og børn. Det er påvist at selv små børns erindringer om traumatiske erindringer og evne til at genkalde disse og videreformidle dem til andre er fuldt så god som større børns/voksnes. Det er dokumenteret at førskolebørn husker korrekt over lang tid i særdeleshed og særligt tydeligt når 1) begivenheden er personlig, 2) barnet deltager og 3) hvis den er følelsesladet (se bl. a. Christiansson 1997).

Dette er netop kendetegnet for seksuelle overgreb. Hvad der er anderledes er at små børn har brug for særlige omstændigheder for at turde fortælle. Uvilje hos små børn til at berette om traumatiske erindringer, kan skyldes den stress de oplever i forbindelse med afhøringer. I andre lande har man en anderledes praxis som kan facilitere processen for barnet fx i Norge mulighed for at barnet afhøres af en særlig børnesagkyndig (børnepsykolog) og på Grønland afhøres nogle børn i deres daginstitution. Men eksperterne strides, og vi oplever i øjeblikket en genopblussen af debatten om børns troværdighed som vidner.

Investigating deeds eller meeting needs

Børn og kriminalprocesser

Debatten har eksisteret i mange år, og har haft juristen Beth Grothe Nielsen (1995) som en af sine varmeste fortalere for at ændre på retsprocesser i forhold til børn. Hvis man kort skal opsummere debatten, så handler den bl. a. om følgende spørgsmål:

- Skal systemet tilpasses bedre til børn eller skal børn ud af retssystemet?
- På hvilke måder kan retssager hjælpe i sager med intrafamiliære overgreb?
- Fra et samfundsmæssigt synspunkt vil optagetheden være at lade retfærdigheden ske fyldest, straffe etc, som ikke altid er foreneligt med barnets ønsker.
- Skal samfundets ønsker gå forud for barnets eller skal barnets gå forud?
- Eller er der en tredje vej?
- Kan man finde et sted udenfor rets/straffesystemet?
- Den juridiske side er optaget af at finde den historiske sandhed, og den terapeutiske side er optaget af at dæmpe lidelse.
- I hvis interesse er retssager?

Alle børn ønsker en anerkendelse af ansvaret fra krænkeren

Det som bl.a. står til diskussion er, om retssystemet modvirker dette. Denne debat er langt fra færdigdiskuteret, men en forudsætning for at kunne få indrømmelser fra krænkeren (og ikke altovervejende benægtelser) er, at de tilbydes andet end fængselsstraf, som jo ikke er det bedste udgangspunkt for at sige sandheden. Den øgede tilgang til behandling af krænkeren og mulighed for konvertering af fængselsstraf til behandling (behandlingsdomme) er et skridt i den rigtige retning.

Til slut skal nævnes Children Act (England 1989), som er særlig interessant i forhold til de problemer der kan være i at få adskilt aggressoren/krænkeren fra barnet ved mistanke om intrafamiliære krænkelser. Så længe der endnu er tale om formodninger kan det være vanskeligt at få den formodede krænker til at flytte fra barnet/ud af hjemmet i en undersøgelsesperiode, hvilket i værste fald fører, at man flytter barnet fra familien, hvilket er en fornyet krænkelse:

- Barnets interesser kommer først
- biologisk familie er det bedste for barnet (hvis den er »sikker«)
- forældrerettigheder udskiftes med forældreansvar
- formodede krænkeren kan beordres til at forlade hjemmet.

LITTERATUR

- ARCEL, L. (1999): Ulven er flyttet ind hos Rødhætte, *WeekendAvisen*, marts.
- BLÆDEL, L. (1999): *Justitsmord*. Tiderne Skifter.
- BLOCH GREGERSEN, H. m.fl. (1999): Incestbehandling, *Psykolog Nyt*, nr. 2.
- CHRISTIANSSON, S.-Å. (1997): *Traumatiske erindringer*. H. Reitzels forlag.
- FÄLLMAN, J. (1996): Kvinnors sexuella övergrepp mot barn, Stockholm Universitet, (cit. in Svensson, B: Pojkar som offer och förövare, Red Barnet, endnu ikke publiceret. Forventet udgivelse foråret 2000 i STRANGE, M. (red.): *Det misbrugte barn mellem jura og psykologi*, forlaget Klim.
- GARBARINO, J. m.fl. (1992): *Hvad børn kan fortælle os*. H. Reitzels forlag.
- GROTTE NIELSEN, B. (1959): *Så græd jeg lidt for mig selv. Hvad børn kan berette om overgreb – en udfordring til systemet*. Aarhus Universitetsbibliotek.
- GLASSER, M. (1988): psychodynamic Aspects of Pedophilia, i *Psychoanalytic Psychotherapy*, Vol. 3, nr. 2, London (cit. in Svensson som ovenfor).
- GROTH, A. et al. (1982): The Child Molester, i *Social Work and child sexual abuse*, N.Y. : Haworth.
- HØGLENDE & NERDRUM, (1999): *Variable som forutsier tilbakefallsfrekvens hos seksualovergriberne*, Norge. (Paper ved ekspertkonference i Oslo, oktober 1999).
- MOSSIGE, S. (1997): *Barneovergriberne. Legning eller handling*. Ad Notam, Gyl-dendal.
- SARADIJIAN, J. (1996): *Women who sexually abuse children*. Sussex, England, John Wiley and sons.
- SOMMER, D. (1997): *Barndomspsykologi*. København, H. Reitzels forlag.
- STRANGE, M. (1998): Sexuelle overgreb mod børn – psykiske følger og virkninger og behandlingsmæssige muligheder, i Jørgensen og Mathiasen (red.): *At overleve vold*, forlaget Klim.
- STRANGE, M. (1999a): Psykologisk forståelse af seksuelle overgreb mod børn, i Andreasen, J. (red): *Pædofili*, Frydenlund.
- STRANGE, M. (1999b): Når omsorg bliver til overgreb. I Red Barnets hvidbog: Sexuelle overgreb mod børn eller *Psykolog Nyt*, nr. 13, 98.
- STRANGE, M. (1999c): Det seksuelt misbrugte barn i klemme mellem den psykologiske og den juridiske virkelighed. I Red Barnets Hvidbog: Sexuelle overgreb mod børn eller *PsykologNyt* nr. 2, 99.
- TROELSEN, A. (1999): *Sexuelle overgreb på børn i Grønland. Et offeperspektiv på det grønlandske retssystem*. Endnu ikke publiceret, kan downloades på: antro@adr.dk.